

Čija je Bokeljska mornarica?

Bokeljska mornarica, kako proizilazi iz njenog imena, pripada Boki Kotorskoj i Bokeljima.

Boka Kotorska se nalazi u Crnoj Gori koja danas baštini materijalne i nematerijalne kulturne vrijednosti koje su stvorene tokom cijele istorije od raznih civilizacija, kultura, etničkih i vjerskih zajednica, kao i država koje su postojale na njenoj današnjoj teritoriji.

Bokelji kao stanovnici Boke Kotorske baštine i dijele vrijednosti koje su u toku njene duge i bogate istorije stvorene na ovom prostoru. U Boki su u toku dvije i po hiljade godina živjeli pripadnici raznih naroda, antičkih, kulturnih i vjerskih zajednica koji su dali svoj doprinos njenoj kulturi čiji smo baštinici. Osnovna aktivnost Bokelja u Boki Kotorskoj bilo je pomorstvo koje ih je spajalo sa svijetom i omogućilo da se u Boki nalaze svi slojevi materijalne i nematerijalne kulture, kao i u drugim dijelovima evropskog Mediterana i da bude integralni dio evropske civilizacije. Najveće vrijednosti našeg nasljeđa koje su i danas žive su tolerancija, mirni suživot i prožimanje kultura, vjera i naroda, pri čemu svako zadržava svoj specifični identitet. Budući da su Kotor i njegova okolina po više osnova proglašeni baštinom čovječanstva od UNESCO-a, Boka pripada i svijetu, dakle svima.

Bokeljska mornarica, koja je, poslije Crkve, najstarija institucija na teritoriji Boke Kotorske i Crne Gore, svjedok je i protagonista njihove istorije, kao i istorije Jadrana i Mediterana, i riznica njihovih najvažnijih vrijednosti. U zadnje vrijeme postoje tendencije da se u javnosti raspravlja o Bokeljskoj mornarici i njenom identitetu, vjerovatno zato što ona pokazuje da je, i pored više do dvanaest vjekova istorije, veoma vitalna i zato što je u toku njena kandidatura od strane Crne Gore za upis na Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine UNESCO-a. Pri tome se bez validnih argumenata, poznavanja istorije i miješajući proizvoljno vjerske, etničke i političke kriterijume, od strane osoba i institucija iz susjednih država, a i od nekih Bokelja, svojata Mornarica, insistira se na njenom etničkom, odnosno nacionalnom, karakteru.

Tako se često u medijima iznose teze da je Boka srpska, da su svi Bokelji, uključujući Crnogorce i Hrvate, zapravo Srbi koji su promijenili identitet, a da su i svi bokeljski katolici isto tako Srbi koji su promijenili vjeru.

Iz Hrvatske su u zadnje vrijeme veoma intenzivni protesti zato što Crna Gora kandiduje Mornaricu za nematerijalno kulturno dobro čovječanstva kod UNESCO-a i to radi bez Hrvatske. Isto tako insistira se da je Mornarica kulturno dobro prije svega Hrvata u Boki. O tome se čak ovih dana raspravljalo u Saboru Hrvatske i u Skupštini Crne Gore, a u nekim medijima u Hrvatskoj naslovi su bili „Rat oko Bokeljske mornarice“. Tolika pažnja posvećena Mornarici pokazuje da je ona veoma važna, ali isto tako da svojatanje Mornarice proizilazi iz nepoznavanja njene istorije, statuta i obimne naučne i stručne literature na tu temu. Predsjednik Vlade Crne Gore Duško Marković je 20. decembra ove godine u Skupštini Crne Gore u svom odgovoru na pitanje poslanika Hrvatske građanske inicijative Adrijana Vuksanovića da li je Ministarstvo kulture prilikom kandidovanja Bokeljske mornarice za UNESCO-vu listu nematerijalnog kulturnog blaga izostavilo u samom tekstu kult Svetog Tripuna i ime hrvatskoga naroda, naglasio da Crna Gora, kao država koja baštini multikulturalnost kao osnovnu vrijednost, svoje cjelokupno nasljeđe tretira integralno, cjelovito, ne dijeleći ga prema nacionalnoj pripadnosti.

„Jer, riječ je o kulturnim vrijednostima koje pripadaju građanima, cijelom društvu, i sa kojima svako ima pravo da se identifikuje“, On je takođe istakao da će nakon kandidature za UNESCO Reprezentativnu listu, Bokeljska mornarica pripadati svim građanima svijeta, „pa je prisvajanje od bilo koje strane u ovom slučaju izlišno, tim prije što je Bokeljska mornarica kulturno dobro koje je starije od pojave nacionalnih država na Balkanu, odnosno predstavlja nasljeđe koje je opstalo uprkos brojnim društveno-istorijskim okolnostima i kulturnim uticajima“, rekao je Marković.

I pored tumačenja predsjednika Markovića, Admiralat i Upravni odbor Mornarice smatraju za nužno da se oglase ovim tekstom i da podsjetu na neke elementarne činjenice koje se tiču njene istorije i sadašnjosti, koje očigledno nijesu poznate protagonistima aktuelnih rasprava.

Prema tradiciji i prema nekim istorijskim indicijama Mornarica, odnosno Kotorska bratovština pomoraca, je osnovna 13. januara 809. g. kada je venecijanski brod donio u Kotor relikvije svetog mučenika Tripuna koje je otkupio kotorski plemić Andreaci Saracenis i smjestio ih u crkvu koju je sagradio. U to vrijeme je Kotor, kao i drugi gradovi na obali istočnog Jadrana, bio pod vlašću Vizantije, a u njemu je živjelo latinsko i vizantijsko stanovništvo, Slovena još nije bilo. Kotor sa okolinom je polovinom XI vijeka postao dio prve crnogorske države Duklje i ostao do polovine XII vijeka. Oko 1185. Kotor je, kao i cijela Duklja, bio osvojen od Srbije i ostao u njenom sastavu do 1371. g. U tom periodu grad je imao veliku autonomiju, zapadnu kulturu, službeni jezik je bio latinski i bio je sjedište katoličke biskupije, osnovane vjerovatno u V vijeku. Iz toga perioda potiče prvi sačuvani dokument koji 1353. g. pominje „Pobožno udruženje kotorskih pomoraca“ (*Pia sodalitas navigatorum Catharensium*). Od 1371. do 1384. Kotor je priznavao vlast mađarsko-hrvatskog kralja, od 1384. do 1391. vlast bosanskog kralja, a zatim je do 1420. bio samostalna republika. Kako su bili ugroženi od čestih napada oblasnih gospodara iz zaleđa i Dubrovnika, a prijetila je opasnost od Osmanskog carstva koje je prodiralo na Balkan, Kotorani su sedam puta tražili da ih Mletačka republika uzme u zaštitu. Konačno 1420. g. počinje period mletačke vladavine koji je trajao do 1797. g. i bio najvažniji dio istorije Mornarice. Iz 1463. g. datira njen najstariji sačuvani statut, na italijanskom jeziku, i ona se tada zvala „Kotorska bratovština Sv. Nikole mornara“ (*Fraternitas Divi Nicolai marinariorum de Catharo*). Ona je bila najvažnija od brojnih bratovština u Kotoru jer je pomorstvo bila najvažnija privredna djelatnost. Pored vjerskih, ekonomskih, obrazovnih i humanitarnih funkcija, ona je u XV v. dobila i vojne funkcije i vojnu organizaciju. Imala je zadatak da brani grad, zaliv, obalu, i da učestvuje u sastavu mletačke flote u ratovima i bitkama na

Jadranu i Mediteranu. Kao nagradu za pokazano junaštvo Mornarica je dobila od Venecije brojne privilegije; među njima je bilo i preuzimanje vlasti u Kotoru na tri dana prilikom proslave svetoga Tripuna, koju je Mornarica organizovala, kao i oslobađanje osuđenika. Sve do 1859. g. bratovština se nazivala Kotorska mornarica. Ukinuta za vrijeme francuske vladavine Bokom 1807–1814. g., Mornarica je obnovljena u toku jednog vijeka austrijske vladavine pod nazivom „Plemenito tijelo Bokeljske mornarice“ i 1874. g. je dobila novi statut, na italijanskom jeziku. Izgubila je vojne funkcije, sačuvavši vojnu organizaciju, i postala memorijalna organizacija. Obnovljena je 1934. pod nazivom Bokeljska mornarica i dobila novi statut. Ukinuta od okupatora za vrijeme drugog svjetskog rata, inovirana je i dobila novi statut 1964. g. Od tada statuti su se mijenjali više puta, a posljednji put 2016. Mornarica je i pored promjena nastavila da uspješno djeluje u novim okolnostima, ali uvijek vjerna svojim tradicijama i vrijednostima i svome motu Fides et Honor – Vjera i Čast.

Tokom cijele istorije Mornarica nikada u svome imenu nije imala nacionalni ili etnički predznak. Nju su činili pripadnici raznih etničkih grupa, a ne postoje podaci o njenom etničkom sastavu koji mogu biti argument o predominaciji jedne etničke grupe. Činjenica da je Mornarica u prošlosti bila i vjerska, odnosno katolička bratovština, nije dokaz da su njeni članovi bili pretežno Hrvati, premda nije sporno da su zadnjih 150 godina, nakon formiranja nacionalnih identiteta na prostoru Boke Kotorske tokom XIX stoljeća i obnove rada Mornarice od strane Austrougarske monarhije 1859. godine pod novim imenom „Plemenito tijelo Bokeljske mornarice“, vaznu ulogu u njenom razvoju imali katolici koji su se uglavnom nacionalno izjašnjavali kao Hrvati. Katolička crkva je univerzalna a ne nacionalna, u Boki su živjeli katolici razne etičke pripadnosti. U vrijeme kada je Mornarica bila i vjerska bratovština bilo je i pravoslavnih članova. Niko u Boki nije mogao da se bavi pomorstvom i pomorskom trgovinom ko nije bio član Mornarice, a već krajem XVII vijeka na teritoriji Boke, koja je tada obuhvatala prostor od Sutomora do Sutorine, katolici su činili trećinu stanovništva. Ni danas Mornarica ne vodi evidenciju o nacionalnoj i vjerskoj strukturi članova.

Bokeljska mornarica kao organizacija postojala je samo u Kotoru sve do 1972. godine, kada se osnivaju podružnice u Tivtu i Herceg Novom, a 1974. g. osnivaju se podružnice u Zagrebu, a zatim i u Beogradu, premda su u Zagrebu još 1924. godine, a 1929. godine i u Beogradu, osnovana udruženja Bokelja koja su njegovala tradicije Boke Kotorske i Mornarice, ali nijesu bili njen sastavni dio.

U Hrvatskoj su poslije 1974. godine osnovane i druge podružnice, ali su se 1991. godine odvojile od Matice u Boki, promijenile statut i ime u „Hrvatska bratovština Bokeljska mornarica 809“, što znači da su podružnice bile u jedinstvu sa Bokeljskom mornaricom samo 17 godina, što je jako malo u istoriji Mornarice koja traje 1208 godina. Rukovodstvo Mornarice već godinama pokušava da pregovara i saraduje sa hrvatskim bratovštinama u cilju postizanja punog jedinstvo za koje je jedini uslov prihvatanje imena i statuta Bokeljske mornarice Kotor, ali to do sada nije dalo rezultate. Niko ne dovodi u pitanje pravo na postojanje hrvatskih bratovština, niti Bokeljima u Hrvatskoj da gaje tradicije, niti je bilo protesta kada je Hrvatska proglasila kolo svetoga Tripuna i Tripundanske svečanosti svojim kulturnim dobrom. Isto tako, ne dovodi se u pitanje ni doprinos Hrvata u Boki istoriji Bokeljske mornarice.

Takođe i podružnica u Beogradu koja se ugasila 1991. g., a obnovljena 2009. godine, nedavno se odvojila od Matice u Boki. Imajući sve to u vidu jasno je da nema istorijskih ni drugih argumenata da se ističe teza o etničkom karakteru Mornarice, niti da bilo koja etnička grupa ili susjedna država ističe pretenzije na Mornaricu.

Kada je u pitanju kandidatura Mornarice za upis na Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva UNESCO-a, pravo je i dužnost Crne Gore da čuva i valorizuje kulturne vrijednosti koje su tokom istorije nastale na njenoj teritoriji, uključujući i Bokeljsku mornaricu. Nijesu tačni navodi da u materijalu za kandidaturu nije spomenut sveti Tripun, kolo i drugi bitni elementi tradicije i istorije Mornarice. Nije u materijalu bilo pomena nijedne etničke grupe i naroda koji se ugradio u tu istoriju, jer ih ima jako puno, akcenat je dat na univerzalni, multietnički i multikulturni karakter Mornarice, bez obzira na činjenicu da su joj Hrvati dali veliki doprinos. Potrebno je naglasiti da se dosije za upis Mornarice na listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva predstavlja komisiji UNESCO čiji članovi iz tog materijala treba da shvate univerzalne, svjetske vrijednosti koji preporučuju Mornaricu za upis, a ne njenu nacionalnu ili konfesionalnu pripadnost.

Zajednička kandidatura Mornarice za UNESCO od strane Crne Gore i Hrvatske nije bila moguća prije svega zato što nije bilo bilo kakve zvanične inicijative Hrvatske prema Crnoj Gori u vezi zajedničke kandidature, tako da je Crna Gora samostalno ušla u taj proces, zato što Mornarica u toku istorije nije postojala na teritoriji današnje Hrvatske, izuzev u kratkom periodu poslije 1974. g., kao i zato što su se podružnice u Hrvatskoj odvojile od Matice 1991. g. i nijesu više sa njom u jedinstvu.

Kulturne vrijednosti, posebno kada su u njihovom stvaranju učestvovali pripadnici raznih naroda i država, trebalo bi da budu elemenat njihovog spajanje i saradnje, a ne kontroverzija i sukoba. Kada Mornarica, kao što se nadamo, bude proglašena svjetskom kulturnom baštinom, onda će ona pripadati svima, uključujući Hrvate, Srbe, Italijane, Grke, Austrijance i druge, koji su joj u raznim periodima i u raznoj mjeri dali doprinos.

Nadamo se da smo ovim dali dovoljna objašnjenja o tradicijama, istoriji i prirodi Bokeljske mornarice, a za detaljnije informacije upućujemo na naš sajt www.bokeljskamornarica.com i na brojna naučna i stručna djela objavljena na tu temu.

Admiralat i Upravni odbor Bokeljske mornarice Kotor